

Ekoloji

15, 58, 33-37
2006

Çevreyi Korumada Yeni Bir Kavram: Ekolojik Ego

Selim UZUNOĞLU

Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü,
45140 Muradiye-MANİSA

Özet

İnsanın insanla ve tabiatla ilişkisi ego aracılığıyla kurulur. Sağlıklı ve karakterli ego inşası insan-insan ilişkilerinde önemli iken, ekolojik ego, insan-tabiat ilişkilerinin sağlıklı olmasında kritik bileşendir. Ekolojik ego, düşünce, duygu ve davranış boyutlarında doğaya zarar vermeyen, varlıklara saygı duyan stabil bir ego durumudur. Çevre problemleri, temelde ego ve çevre arasındaki sağlıksız ilişkilerden kaynaklanır. Egonun bireyi koruma eksenli tutum ve davranışları, çevre sağlığını birinci derecede etkilediğinden, ego ekolojisinin anlaşılması doğanın ekolojisini analiz etmek kadar önemlidir. Çevre bilimlerindeki araştırmaların birincil amacı, doğaya zarar verici insan tutkularının ve davranışlarının kontrol edilmesini hedeflemediğinden, çevrenin korunmasına çok az katkı yapmaktadır. Ekolojik farkındalık ve bilinçlilik düzeyi, ego farkındalığına bağlıdır. Egonun ekolojisini çözümlenmeden ve ekolojik ego'lar inşa etmeden çevre problemlerini çözmek oldukça zordur. Düşünce-duygu ve davranışları içsel olarak düzenleyen egonun fonksiyonları, ekopsikolojinin etik değerleriyle (zarar vermemek, saygı duymak ve katkı yapmak) kontrol edilebildiğinde, çevreye zararlı tutum ve davranışların kontrol edilip yönetilebilmesi mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre koruma, ekolojik ego, ekopsikoloji, sağlıklı ekosistem.

New Concept in Environmental Conservation: Ecological Ego

Abstract

The relation of human being with man and nature is built by ego. Ecological ego is critical element in relations between man and nature, while healthy ego with good character is more important in human relations. Ecological ego is the stable state of ego which gives mentally, emotionally and behaviourly no harm to nature, but also respectful to all creatures. Environmental problems are mainly derived from ill-relations of ego and environment. Understanding the ecology of ego is important as much as the understanding of nature ecology since self survival based attitudes and behaviours of ego affects primarily environmental health. The research data from environmental sciences makes little contribution to environmental conservation, since the primary research objective in environmental sciences are not targeted to controlling of human passions and behaviours damaging to nature. The degree of ecological awareness and consciousness are dependent on the awareness of ego. It is quite difficult to solve environmental problems unless understanding of ecology of ego and building up ecological ego states. If functions of ego regulating internally thinking, emotion and behaviour could be controlled by ethical values of ecopsychology (not to give harm, to be respectful, to make contribution to nature), then it would be possible to control and manage the attitudes and behaviours harmful to environment.

Keywords: Ecological ego, ecopsychology, environmental conservation, healthy ecosystem.

GİRİŞ

Multidisipliner özellikleriyle karakteristik Ekoloji, biyolojinin bir dalı, bağımsız bilimler topluluğu, doğanın korunmasına yönelik araştırmalar yapan bilim dalı, sistem-bilim açısından dünyayı algılayan bir dünya görüşü, çevreyle uyum içinde yaşama bilimi gibi tanım açımlarına sahiptir (Trudgill 2001). Ekosistem içinde ağırlıklı olarak doğal dengeyi bozan ve çevreyi kirleten, insanın üretim-tüketim faaliyetleri ve davranışlarıdır. İnsanın çevreye yaptığı etkileri araştıran ve çevreyi

korumaya yönelik tedbirler geliştiren bilim dalları, insan ekolojisi, ego ekolojisi veya insan ekosistem ekolojisidir (Heemskerk 2003, Stepp 2003).

Bitki ve hayvanlar, ekolojik bir kap içinde yaşamlarını sürdürebiliyorsa, insanlar da, ego kafesi içinden çevreleriyle etkileşirler. Eko, egonun geliştiği, şekillendiği ortam ve çevreyi tanımlar. Ekoloji biliminin kavramları, çevresindeki nesnelere ilişki kurarak gelişen insana özgü ego yapısını anlamada çok önemli bir temsili dürbündür. Canlılar için ev, ortam, barınak anlamına gelen "Eko" ile insanın

diğer bireylerle ve çevreyle etkileşimini düzenleyici "Ego" arasındaki çok boyutlu ilişkiler, geçen yüzyılda göz ardı edilmiş ve insanın iç uzayından daha çok dış evreni çözümlenmeye odaklanılmıştı. İnsanı şekillendiren tutum ve davranışları yönlendiren faktörlerin içsel değil dış kaynaklı olduğuna inanılmıştı. Ancak çevre problemlerinin kök sorunları konusunda son yirmi yıldır yürütülen araştırmalar, çevreye zarar veren insan davranışlarının hem iç hem de dış faktörlerle kontrol edildiğini ortaya çıkardı. Çevreye zararlı, nötr ve faydalı şekilde sınıflandırılan insan davranışlarını güdüleyen içsel faktörlerin özel bir örgütlenme biçimi olan egoyla, kontrol edildiği gün ışığına çıktı (Caro 1999, Abel 2003, Garner 2003).

Ego: İnsanı Koruyucu Kafes

Genler ve memler olarak iki miras üzerinde yaşamını sürdüren insan, kompleks, akışkan ve değişken bir sistemdir (Bouchard 2001). Zihindeki gerçekliğin ve aktivitelerin temel birimleri olan mem, beyin-zihin sisteminde ortaya çıkan semboller, kavramlar ve inançları tanımlar. Kavramsal bir icat olan mem, genin kültürel analogudur. Beyin-zihin sisteminde oluşur, saklanır, çeşitlenir, kopyalanarak aktarılır (Feldman 1996, Aunger 2002). İnsanın değişkenliğini ve akışkanlığını sağlayan stabil algoritmalarından biri egodur. Bireyin kişisel kontrol arayüzü olan ego, parçada bulunmayan ancak sistem oluştuğunda ortaya çıkan (emergent) bir olgudur (Palombo 1999). Çevreden gelen uyarıları filtre edip, yapılandıran işlem mekanizmalarına sahip ego, gerçekliği algılama filtresidir. Her egonun kendi algoritmasına göre ürettiği cevap, çevreyi kirlitici, nötr veya temizleyici olabilir.

Ekoloji, iletişim, kültür ve toplum arasındaki kompleks ilişkileri anlamada yeni bir bakış açısı sunar. Ekolojik bakış açısı, kültürel ekoloji ile kültürel egolojinin (ego bilimi), birbiriyle bağlantılı olduğunu gösterir. Ego, çevresindeki insanlarla ve varlıklarla etkileşerek, kültürü üretir. Ego fonksiyonları olan kültürün ekolojisini, kültürel ekoloji çalışır. Her ego gelişimini belli bir kültür içinde tamamladığından, kültürün özelliklerine göre şekil alan ego, ya özgüveni ve saygısı yüksek, kendi ayakları üstünde durabilen, girişimci özellikleriyle karakteristik bireyi ortaya çıkarır. Veya kendi dışındaki egolara ait, değerlerin, prensiplerin karışımından oluşan bireyden ziyade kolektif kimlikle karakteristik bireyi inşa eder. Yaşamayı ve kendi dünyasını yücelten narsist ego kültürü ile birlikteliği ve yaşatmayı öne alan altruistik ego kültürünün çevre korumasına katkıları eşit değildir

(Naveh 1995, Pavao-Zuckerman 2000, Pandey 2003).

İnsan egosu, nefis, sağlıklı ve karakterli ego ve ekolojik ego olarak tanımlanan üç boyutlu bir alt sisteme sahiptir. İnsanın insanla ve insanın tabiatla ilişkisi, ego üzerinden gerçekleştirilir. Sağlıklı ve karakterli ego inşası, insan-insan ilişkilerinde önemli iken, ekolojik ego, insan-tabiat arasındaki ilişkilerde kritik faktördür. İnsanın tabiatla ilişkilerini düzenleyici ego bileşeni, ekolojik egodur. Egonun çevreye ilişkilerini düzenleyen ekolojik ego, düşünce, duygu ve davranış boyutlarında doğaya zarar vermeyen, doğadaki canlı-cansız bütün varlıklara saygı duyan stabil bir ego hâlidir. Bu açıdan egonun şekillendiği çocukluk döneminde, sağlıklı ve karakterli ego ile ekolojik ego inşası, çevre korumasına yönelik aktivitelerde kritik öneme sahiptir (Hibbard 2003, Rowe 2003).

Çevre Korumasında Ekolojik Ego Kavramı

Çevreyi koruyabilmek için öncelikle belli bir ekosistem içinde, varlıklarla ilişkiye girerek şekillenen ego'yu anlamak gerekir. İnsan ekosisteminin temel yapıtaşları, bireyi korumaya yönelik olarak otomatik modda çalışan egolardır. İnsan davranışlarının yüzde sekseni, ortama uyum sağlamaya ve çevresindeki diğer insanların onayını aramaya yöneliktir. İçden dışa bakılırsa, insan davranışları, içgüdüleri ve tutkuları içeren egonun etkisi altında şekillenir. Dıştan içe bakılırsa, tutum ve davranışlar, fiziki ve sosyokültürel çevrelerin yönlendirmesi ve baskısıyla ortaya konur. İnsanın içinde yaşadığı çevreye uyum kapasitesi, güç, onay ve ilham arama üzerinden gerçekleştiğinden, bu içsel güdülenmeler kontrol altına alınıp etik olarak düzenlenmezse, doğal kaynakları sömürmeye dönüşür. Kişi, varlığını sürdürebilmesinin devamlı ele geçirmeye bağlı olduğuna inanmaya başlar. Günümüzde çevre kirliliğini hızlandıran aşırı tüketimin temel tetikleyicisi, insanın içsel güdülerinin, arzularının aşırı uyarılması ve doyurulmasının zorunlu olduğu yönünde koşullandırılmasıdır. Bu açıdan çevre bilimlerindeki araştırmalar ve ortaya konan tesbitler, kirlitici ve zarar verici insan davranışlarının ve tutkularının kontrol edilmesine yönelik olmadığından çevrenin korunmasına çok az etki yapmaktadır. Egonun bireyi koruma eksenli tutum ve davranışları, çevreyi birinci derecede etkilediğinden, ego ekolojisinin anlaşılması doğanın ekolojisini analiz etmek kadar önemlilik kazanmıştır. Bu yüzden çevreyi koruyucu ekolojik farkındalık ve bilinçlilik, ego farkındalığından geçer. Çevre koruması, bireyler içsel olarak düşünce-duygu ve

davranışlarını düzenleyen ego yapılarını etik değerlerin emrine verebilme becerisi kazandıklarında mümkün hale gelir. Ego merkezli yaşam algısından, canlı merkezli, trans-ego öncelikli yaşama paradigmasına geçmeden, kişi ekosistemin hakimi değil, bir parçasıdır şeklinde zihniyet devrimi yapmadan veya bencil egolar, ekolojik egolara dönüştürülmeden çevre problemlerine yol açan kök sorunlar ortadan kaldırılamaz (Garner 2003, Rowe 2003, Trombulak 2004).

İç ve dış uzay, etkileşen dinamik bir bütün olduğundan içimizde olan şey dışa yansır. Dışta olup biten şeyler, iç dünyamıza etki eder. Egonun bileşenleri olan zihin, duygu ve davranış birlikte ele alınıp iyileştirilmezse, bireyin hem kendi sağlığını hem de çevrenin sağlığını sürdürülebilir kılması çok zordur. Günümüzdeki çevre problemlerinin büyük bir kısmı, yapısal değil, ilişkisel olduğundan ego merkezli insan-çevre ilişkileri restorasyona girmeden, insanın ve ait olduğu toplulukların bütüncül sağlığına kavuşması zordur (Trudgill 2001). Kişinin içinde yaşadığı çevrelerle ilişkisi ve etkileşimi, sağlıklı ise birey sağlıklıdır, sağlıklı ise hastadır. Çevre korumasında ekolojik ego inşa edebilmek, biyotik ve abiyotik faktörleri yönetebilmek kadar önemlidir. Çevre-insan etkileşimiyle gerçekleşen çevre korumasında, insan egosunun ötekiyle iletişiminin biçimi, son derece belirleyicidir. Niyetleri, bakış açıları ve bilinçaltı inanç sistemleriyle karakteristik egoların çevreyle ilişki biçimlerine ait bilgilerin, biyolojik ve abiyotik faktörler ile bütünleştirilmesinin zamanı gelmiştir. Çünkü insan davranışlarının çevreye zarar verip vermediği, ego yapılarının ne ölçüde ekolojik ego özelliklerine sahip olduğuyula doğrudan bağlantılıdır. Çevrenin etkin korunmasında doğanın ekolojisi değil, insanın ekolojisinin anlaşılması önceliklidir (Pavao-Zuckerman 2000). İnsan ekosistem ekolojisinin çekirdek yapısı olan egolar, ekolojik ego sistemlerine dönüştürülmedikçe, çevre problemleri çözülemez.

İnsan Ekosistem Ekolojisi

Her bir ego, bağımsız işleyen yapı olmasına karşın, sosyal birliktelikler oluşturmaya ve belirli otoritelere tutunmaya ihtiyaç duyar. Değişik sayılardaki bireylerin örgütlenmesiyle meydana gelen, ailenin, şirketlerin, işletmelerin ve toplumun da bireysel ego filtrelerinden oluşan kompoze ego filtreleri veya editörleri vardır. Ekosistemlerin üç temel bileşeni ve döngüsü, madde, enerji ve bilgidir (Stepp 2003). Ego, eko içinde bu üç bileşeni değiş tokuş ederek geliştikten sonra, bu üç bileşenin çevreyle değiş tokuşunu düzenleyici temel yapıya dönüşür. Birey,

populasyon ve dünya ekosistemleri şeklinde üç hiyerarşik örgütlenme, ego aktivitesiyle şekillenir. İnsan ekosistemlerinin diğer ekosistemlerden farkı, bilgi ve inanç sistemlerini kullanarak anlam örgütlenmeleri oluşturmaları, kültür içinde üretilen bilginin tarihsel gelişimi ve bilgi aktarıcı örgütlenmelerin varlığı, insana özgü madde, enerji ve bilgi çeşitleri, bunların akış döngülerinin çeşitlenmesidir (Stepp 2003).

Ekoloji triadı ile ego triadı (çekici, uzaklaştırıcı ve düzenleyici kuvvetler) sürekli etkileşim halinde olduğundan insanı bütüncül düzeyde anlamak, "ego"sunu ve "eko"sunu birlikte çalışmaya bağlıdır. İnsana ulaşan bilgileri algılama, analiz ve değerlendirme sistemi olan Ego'daki aşk ve arzular, madde, enerji ve bilginin sisteme doğru akışını sağlar. Öfke ise, insana zarar veren madde, enerji ve bilginin sistemden uzaklaştırılmasını sağlar. Akıl, idrak ve zeka ise, zihindeki bunların analizlerini yaparak tercihler üretir.

Ekosistemden Egosistem Ekolojisine

Egoların etkileşimini çalışan ego ekolojisinin metaforu, ekosistem ekolojisidir. Ego yapılarının çevreleriyle etkileşimi sonucunda insan ekosistemleri gelişir. İnsan ekosistem ekolojisi, üç temel ilişki tarzını ve aralarındaki etkileşimleri araştırır. Birincisi, insan çeşitliliğini (etnik, kültürel, düşünsel, duygusal, davranışsal) oluşturan bireyler arasındaki ilişkiler, ikincisi, bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları komüniteler (gruplar) içinde yürüttükleri organize faaliyetler. Üçüncüsü, bu aktivitelerin çevrede meydana getirdiği değişim ve etkileşimler (Pavao-Zuckerman 2000, Step 2003).

Bireye ait özgün yapılar olan egoların, farkındalığı, algılama seviyeleri, bilinç düzeyleri, verileri işleme kapasitesi, zihin-duygu-davranış eksenli yetenekleri, kişiden kişiye farklılaşır. Her ego sisteminin çevresini etkileme ve dönüştürme katsayısı farklı olduğu için, insan ekosistemlerinde belirleyici yapılar, egoları güçlü olan birey ve onların etrafında oluşan topluluklardır. Egosistem ekolojisini anlamada kullanılan temel kavramlar, komplekslik, uyum sağlayıcılık (adaptif), dinamik, organize edici, düzenleyici yapı, hiyerarşi, ölçek, otokatalitik, tasarım, nonlineer, geridönüşümsüzlük, emergent, gelişim, tarihsellik, yönelim, sürpriz, belirsizlik, kaotik ve sistem dinamiği ilkeleridir. Bu kavramlar kullanılarak egonun mahiyeti ve işleyişi deşifre edilmekte ve ekolojik egoya sahip bireylerin yetiştirilmesini mümkün kılacak çevre tasarımlarının üretimi ve inşası hedeflenmektedir.

Çevreyi Korumada Ekopsikoloji

İnsanın çevresiyle ilişkilerini düzenleyici ekolojik ego, hem egolojinin(ego bilimi) hem de ekopsikolojinin araştırma alanıdır. Yaşam ve zihnin kompleksliği, fiziki, biyolojik zihinsel ve kültürel sistemlerin hiyerarşik olarak kaotik etkileşiminden kaynaklanır. Bilinçaltı oluşmadan ne bilinç nede düşünme mümkün olduğundan, zihin ekolojik olarak inşa edilen bilinçaltı ile şekillenir. Sana-yilemiş modern toplumlarda bireylerin ekolojik bilinçaltı bastırılmış ve modern insan doğayı ele geçirmeye odaklanmıştı. Modern insanın çevreyle tekrar barışması, ekolojik bilinçaltında saklı olan doğaya zarar vermeme ve ötekine saygı güdülerini aktif hale getirmesine bağlıdır. Ekopsikolojinin amaçlarından biri, ekolojik bilinçaltında potansiyel olarak var olan çevreye duyarlılık, sadelik ve basitlik hissini yeniden zihinlerde uyandırmaktır. Ekopsikoloji, kişi ve doğal çevre arasındaki yabancılaşmayı anlamaya ve çözüm önerileri geliştirmeye çalışır (Hibbard 2003). Gelişimin ve büyümenin en kritik aşaması, çocukluk dönemidir. Çocukluk döneminde ekolojik bilinçaltı inkişaf ettirilebilirse, çevre problemleri temelden çözülme yoluna girer. Çocuk yetiştirme kültürümüz, çocuklardaki doğa ve çevre sevgisini bastırma ağırlıklıdır. Ekopsikoloji, yetişkinlerde bu doğa sevgisinin bilinçaltını keşfederek, ekolojik ego inşa etmeyi hedefler. Ekolojik ego'yu geliştirmeye yönelik ekopsikoloji, hem diğer insanlara hem de gezegendeki diğer canlı-cansız varlıklara karşı etik sorumluluğu olgunlaştırır. Sosyal ilişkiler ağı ile, politik kararlar arasında var olan bağlantının etik olarak yönetimini hedefler. Ekopsikolojinin etik değerleri, zarar vermemek, saygı duymak ve katkıda bulunmaktır. Ekopsikoloji, bireyin biyopsikososyokültürel gelişimi esnasında şekillenen tecrübi egonun sağlıklı inşasının, hem erkeksi hem de dişi unsurların senteziyle mümkün olduğu gerçeğinden yola çıkarak, ele geçirmeye odaklı erkeksi yönetim yapılarının, şefkati ve koruyuculuğu ifade eden dişisel özelliklerle dengelenmesi gerektiğini savunur. Gezegenin sağlığı ile bireyin sağlığı arasında sinerjistik bir etkileşim olduğuna inanan ekopsikoloji, gezegenin ihtiyaçlarının ve haklarının, bireyin ihtiyaçları ve hakları olduğuna inanır (Hibbard 2003).

Ekolojik Egonun Tanımlayıcı Özellikleri

Ekolojik egonun varlığı, ilişkisel ve göreceli olduğundan çevresindeki nesnelere etkileştiğinde görünür hale gelir. Bireylerin ekolojik ego durumuna sahip olup olmadıkları, yaşadıkları çevredeki varlıklara ve nesnelere nasıl davrandıkları analiz

edilerek anlaşılabilir. Ekolojik egosunu inşa edebilmiş bireyler, varoluşunu mümkün kılan canlı ve cansız çevreye zarar vermez. Bu kişilerde, çevresindeki varlıkları ele geçirme ve sahiplenme duygusu, birlikte yaşama ve yaşatma duygusuna dönüşmüştür. Canlı ve cansız çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanırken, saygılılık ve adalet ilkelerine göre davranır. Yaşamı için gerekli canlıları, sürdürülebilirlik ilkesine göre tüketir. Tükettiği kadar üretmeyi veya ürettiği kadar tüketmeyi, kullandığı nesnelere tekrar kullanılabilir hale getirmeyi alışkanlık haline dönüştürmeyi hedefler. İçinde yaşadığı çevrenin değişik katmanlarına (coğrafik, biyolojik, sosyolojik, kültürel, tarihi ve manevi çevreler) katkıda bulunur (Rowe 2003, Carr 2004, Trombulak 2004).

Ekolojik Ego ve Ekolojik Toplum İlişkisi

Ekolojik toplumu, ekolojik egoya sahip bireyler inşa edebilir. İnsan topluluklarını ekolojik değerlere göre yaşayan ekolojik topluma dönüştürebilmek için öncelikle bireyin çevreyle olan ilişkilerinin sağlıklı bir zemine oturtulması gerekir. Ekolojik toplumu şekillendiren beş temel element vardır. Birincisi, tabiat (mahiyet, öz) fikridir. Her şeyin bir tabiatı olduğu gibi, her şeyde bir tabii element ve süreç vardır. Tabiat kelimesi, fiziki, biyolojik boyutun dışında, zaman içinde gelişimin temel bileşenlerini, kurallarını ve süreçlerini ihtiva eder. Ekolojik toplum perspektifinden bakıldığında, yönetilemez büyüklüklerdeki topluluklar, kendi tabiatlarını bozan kuvvetlerden daha çok muzdariptirler. Çünkü doğal olarak sürdürülebilir etkin büyüklük sınırı aşılmıştır. İnsanlar, rüşvet ve bozulmadan uzak topluluklar kurabilmesi için egolarının tabiatını deşifre edip, hem sağlıklı ve karakterli hem de ekolojik ego inşa etmeye öncelik vermelidirler. Ekolojik ego inşa edilebilirse, ekolojik toplum da kolayca oluşturulabilir. Ekolojik toplumun ikinci bileşeni, yaşamın ağ tabanlı ilişkiler ve etkileşimler üzerinde devam ettiği gerçeğidir. Paylaşım, işbirliğine açık olma ve yardımlaşma, üçüncü elementtir. Dördüncüsü kendi kendini denetleyen bağımsız bireyler, topluluklar, cemiyetler ve sivil toplum örgütleridir. Beşincisi, yaşam tarzında basitlik ve sadeliktir. Aşırı kompleks örgütlenme ve bürokrasi, kirlilik, verimsizlik üretmeye uygun zemin hazırladığından, ekolojik toplum inşa ederken, basitliği, sadeliği ve yönetilebilir, sürdürülebilir büyüklükleri esas almak gerekir (Trudgill 2001, Rowe 2003, Carr 2004, Trombulak 2004).

SONUÇ

Çevreyi korumak için kirlenen yapılar kadar,

kirleten faktörleri bilmek ve davranış kalıplarının değişimini başlatmak gerekir. Çevre kirlenmesinin ve korumasının öznesi, her iki durumda insandır. Çevre kirliliğinin oluşmasında insanın ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ego merkezli tutum ve davranışların belirleyici rolü göz ardı edilmemelidir. Çevreye zarar veren insan tutum ve davranışlarının analizinde öncelik, bireydeki içsel güdüleyici ve düzenleyici ego sistemini anlamaya verilmelidir. Ekolojik egoların inşası için gerekli şart, insanların

egolarını, ekopsikolojinin etik değerleri çerçevesinde yeniden yapılandırma kararlılığı göstererek iradi tavır ortaya koymalarıdır. Ego çeşitliliğinin analiziyle bu iradi kararlılık birleştirildiğinde, çevreye zarar vermeyen, yaşanabilir çevre oluşumuna katkıda bulunan ekolojik ego hali, bireylerin iç dünyalarında inşa edilebilecektir. Dolayısıyla çevrenin aktif koruyucuları, ekolojik ego durumunu stabil düzeyde iradeleriyle inşa edebilmiş bireylerdir.

KAYNAKLAR

- Abel T, Stepp JR (2003) A new ecosystems ecology for anthropology. *Conservation Ecology* 7, 3, 12.
- Aunger R (2002) *The Electric Meme: A New Theory of How We Think*. The Free Press, Newyork.
- Bouchard TJ, Loehlin JC (2001) Genes, evolution, and personality. *Behavior Genetics* 31, 243-273.
- Caro T (1999) The behaviour-conservation interface. *Trends in Ecology & Evolution* 14, 9, 366-369.
- Carr D (2004) Moral Values and the Arts in Environmental Education: Towards an Ethics of Aesthetic Appreciation. *Journal of Philosophy of Education* 38, 2, 221.
- Feldman MW, Laland KN (1996) Gene-culture coevolutionary theory. *Trends in Ecology & Evolution* 11, 453-457.
- Garner A (2003) Spirituality and Sustainability. *Conservation Biology* 17, 4, 946-947.
- Heemskerk M, Wilson K, Pavao-Zuckerman M (2003) Conceptual models as tools for communication across disciplines. *Conservation Ecology* 7, 3, 8.
- Hibbard W (2003) Ecopsychology: A Review. *The Trumpeter* 19, 2.
- Naveh Z (1995) Interactions of landscapes and cultures., *Landscape and Urban Planning* 32, 1, 43-54.
- Palombo SR (1999) *The Emergent Ego: Complexity and Coevolution in the Psychoanalytic Process*. International Universities Press Inc, Guilford, USA.
- Pandey DN (2003) Cultural Resources for Conservation Science. *The Journal of the Society for Conservation Biology* 17, 2, 633-635.
- Pavao-Zuckerman MA (2000) The conceptual utility of models in human ecology. *Journal of Ecological Anthropology* 4, 37-56.
- Rowe S (2003). *The Living Earth and Its Ethical Priority*. The Trumpeter 19, 2.
- Step JR, Jones EC, Pavao-Zuckerman M, Casagrande D, Zarger RK (2003) Remarkable properties of human ecosystems. *Conservation Ecology* 7, 3, 11.
- Trombulak SC, Omland KS, Robinson JA, Lusk JJ, Fleischner TL, Brown G, Domroese M (2004) *Principles of Conservation Biology: Recommended Guidelines for Conservation Literacy from the Education Committee of the Society for Conservation Biology*. *Conservation Biology* 18, 5, 1180-1190.
- Trudgill S (2001) Psychobiogeography: meanings of nature and motivations for a democratized conservation ethic. *Journal of Biogeography* 28, 677-698.